

Vuotokäyttäytyminen

Carita Turpeinen

Kirjallinen lopputyö

Oikeuspsykologian erikoistumiskoulutus 2023–2025

Yleinen johdanto vuotokäyttäytymisestä	3
Kohdennettu vakava väkivalta	3
Vuotokäyttäytymisen määrittely	3
Manifestit	4
Käyttäytymisen varoitussignaalit ja vuotokäyttäytymisen esiintyvyys	6
Lopputyön tutkimuskysymys ja metodologia	7
Vuotokäyttäytymisen syyt ja tavoite	9
Kohina ja todellisten iskun suunnittelijoiden suhde	9
Tapausesimerkkejä	11
Suunnittelu	12
Tekovälineen valinta	13
Tekojen kohteet ja kohdevalinta	14
Vuotaminen / manifestointi	14
Vuotokäyttäytymisen vaikutus tekojen estämiseen	15
Tietomäärä ja sen vaikutus vuotokäyttäytymisen tunnistamiseen	17
Lopuksi	18
Lähteet	20

Yleinen johdanto vuotokäyttäytymisestä

Eri tutkimuksissa on käynyt ilmi, että kohdennetun väkivallan tekijät usein vuotavat väkivallantekoihin liittyviä suunnitelmiaan. Tämä tendenssi kertoo tulevista väkivaltaisuuksista ja teoista eli vuotokäyttäytyminen tarkoittaa sitä, että tekijät joko tarkoituksellisesti tai tahattomasti kertovat iskuajatuksistaan ja -suunnitelmistaan. Vuoto voi tapahtua kertomalla suunnitelmistaan ja aikeistaan joko julkisesti, esimerkiksi verkon välityksellä, ja/tai pienelle piirille, eli tekijälle tavalla tai toisella läheisille henkilöille (Schuurman ym., 2017, s. 1196). Tämä iskusuunnitelmien tai -ajatusten vuotaminen tekijäpiirin ulkopuolelle tarjoaa yhteiskunnalle mahdollisuuden yrittää estää kohdennettuja vakavia väkivallantekoja.

Kohdennettu vakava väkivalta

Kohdennettu vakava väkivalta voidaan määritellä sellaiseksi etukäteen suunnitelluksi ja valmistelluksi väkivaltaiseksi hyökkäykseksi ihmistä tai ihmisiä kohtaan, jossa tekijän tavoitteena on aiheuttaa vakava loukkaantuminen tai kuolema (Koskelainen, 2019, s. 3). Esimerkkeinä tällaisesta ovat oppilaitoksiin tai kouluihin kohdistuneet nuorten ja aikuisten tekemät massamurhat tai muuhun määritelyyn tahoon, ei välttämättä tiettyihin henkilöihin, kohdistettu tahallinen ja tarkoituksellinen vakava väkivallanteko.

Vuotokäyttäytymisen määrittely

Vuotokäyttäytymisellä tässä työssä tarkoitetaan yhden tahon eli henkilön tai henkilöiden kertomusta siitä, että he aikovat vahingoittaa jotain toista tahoa, yleensä ihmisiä (Meloy & Gill, 2016, s. 40). Tämä tieto jaetaan toisille ihmisille suoraan puheella, viestinä tai julkisemmin verkkoa hyödyntäen esimerkiksi keskustelualustoilla. Tavat ja

alustat vuotamiselle ovat nykypäivänä monimuotoisia sisältäen perinteisiä päiväkirjoja tai erilaisia blogeja, videoita, sosiaalisen median palveluita tai mitä tahansa kommunikaation välineitä (Meloy & O'Toole, 2011). Vuotamisessa ei välttämättä ole kyseessä suoraan ilmaistu uhkaus, vaan se voi ilmentyä jo aikaisessa vaiheessa tiedonhakuna, suunnitelmien laadintana, ajatusleikkinä ja "ääneen ajattelemisena" taikka esimerkiksi varusteiden hankkimisena.

Yksinäisten toimijoiden osalta on todettu, että he eivät panostaneet toimiensa salaamiseen ja hyvin usein vuotivat suunnitelmiaan. He ovat enemmän kokemattomia ja huolimattomia ja vetävät puoleensa niin yleisön kuin viranomaisten huomiota. Tämänkaltaiset tekijät tulevat enemmän viranomaisten tietoon, kuin jäävät huomiotta (Schuurman ym., 2017, s. 1196). Yleisön saataville toimitetut manifestit ja muunlainen vuotaminen ovat tyypillistä toimintaa varsinkin yksinäiselle toimijalle. Manifestit ja niiden sisältämä agendan julkaisu saattavat olla enemmän koko iskun päätarkoitus kuin itse väkivaltainen teko. Väkivaltaisella teolla halutaan saada asialle ja agendalle julkisuutta, eli toimittaa tekijän viesti suurelle yleisölle (Gill, 2015, s. 35).

Manifestit

Tässä työssä puhutaan kohdennetun väkivallan manifesteista, joiden on määritelty olevan kirjoitettu tai puhuttu viesti, jossa kirjoittaja kertoo suunnitelmistaan sekä valmistautuu tiettyyn kohdennettuun väkivallantekoon (Kupper, 2022). Manifestit ovat yksittäisiä vihjeitä tai vihjailuja laajuudeltaan mittavampia kirjallisia, ilmaisia tai tallenteita väkivallan teon taustasta sekä usein ideologiasta. Manifestit ovat perinteisen, ei väkivaltaan liittyvän, määritelmänsä mukaisesti julkisia periaatteiden ja aikomusten kirjallisia tuotoksia. Äärimmäisiin väkivallantekoihin liittyvissä manifesteissaan tekijät tai

niiden suunnittelijat perustelevat yleensä pitkästi ja laajasti omaa vääristynyttä maailmankuvaansa, joka toimii oikeutuksena äärimmäisen väkivaltaisille sekä törkeille henkeen ja terveyteen kohdistuville rikoksille. Eli siinä, missä vuotaminen yleisesti voi olla hyvinkin monimuotoista ja pienempiä kontekstista irrallisia kommentteja, ilmaisuja tai käyttäytymistä, manifestit ovat selkeästi laajempia pohdintoja suunnittelijan tai tekijän ajatusmaailmasta ja ajatuksista ympäröivästä "todellisuudesta", jossa väkivallalla tavoitellaan poliittista, uskonnollista tai sosiaalista muutosta (Kupper, 2022).

Manifestien julkaisun ja muunlaisen vuotamisen välillä on eroa, erityisesti aikajänteessä julkaisun ja teon välillä. Vuonna 2023 tehdyn tutkimuksen mukaan aikajänne manifestin julkiseksi saattamisen ja toteutetun iskun välillä on keskimääräisesti lyhyt, eli vain 1 h 43 minuuttia (Williams ym., 2023, s. 6). Kyseisessä tutkimuksessa tapausotanta on kuitenkin suhteellisen pieni (12 henkilöä), joten pitkälle meneviä johtopäätöksiä yksinään tästä tutkimuksesta ei voi tehdä. Tästä kuitenkin saa perspektiiviä siihen, mikä on yhteiskunnan ja erityisesti vastuuviranomaisten käytössä oleva aikaikkuna, mikäli tällaisen teon suunnittelija on pysynyt havaitsemattomana siihen asti, että hän julkaisee manifestinsa ja tosiasiallisesti lähtee toteuttamaan tekoaan.

Esimerkkinä tällaisesta voidaan pitää kansainvälisestikin tunnettua Norjan poliittiseen ideologiaan perustuvaa joukkomurhatapausta vuodelta 2011. Manifestista eroten, vuotaminen taas voi tapahtua jopa vuosia ennen iskua (Shuurman ym., 2017, s. 1191). Manifestia voidaan toki kirjoittaa pidemmän aikaa ja tästä manifestin kirjoittamisesta tai sen sisällöstä voi myös tapahtua vuotamista.

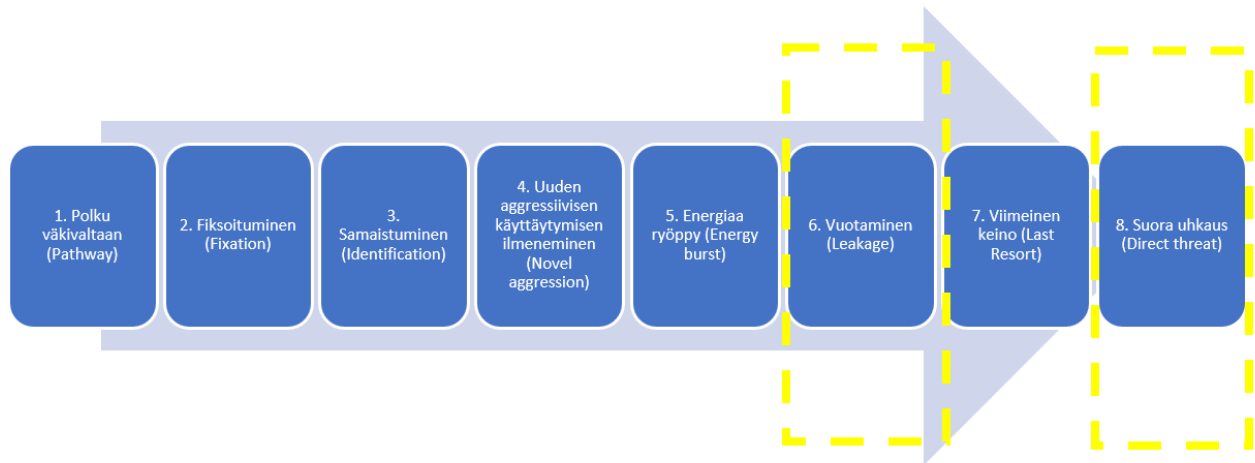
Käyttäytymisen varoitussignaalit ja vuotokäyttäytymisen esiintyvyys

Kohdennetun vakavan väkivallan osalta on tehty tutkimuksia siitä, miten prosessi etenee tekijän osalta ja millaisia askelia tekijä tai tekijät ottavat edetessään tekojensa osalta ajatuksesta suunnitelmaan ja siitä edelleen toteutukseen. Yksi tapa kuvata tekijän prosessin etenemistä näkyy alla olevassa kuvassa (Melow, & Hoffman, 2014, s. 11):

Kyseisessä kuvassa keltaisella on maalattu tähän työhön liittyvä tekijän vuotokäyttäytyminen. Tästäkin kaaviosta ilmenee se, että vuotaminen ja vuotokäyttäytyminen on vain yhtenä osana, yhtenä askeleena monen muun asian ohella, väkivaltaista iskua edeltävästä mahdollisista toimista. Vuotokäyttäytymistä voi myös ilmetä muissakin vaiheissa kuvan pyramidia. Lisäksi tekijän käyttäytymisestä ja kertomuksista voivat ulkopuoliset huolestua muissakin vaiheissa kuvan pyramidin aikaisimmista vaiheista ylös viimeisiin vaiheisiin asti. Toinen kuvaus tästä vakavien väkivaltatekoihin syylistyneiden

tai suunnittelevien tekijöiden osalta on kuvattu niin kutsutuissa käyttäytymisen varoitussignaaleissa (*warning behaviors*) (Meloy ym., 2012):

Tässä työssä keskitytään yllä esitetyn luettelon järjestysnumeroihin kohtiin 6. ja 8., jotka on maalattu keltaisella.

Lopputyön tutkimuskysymys ja metodologia

Terrori-iskujen sekä joukkomassamurhien osalta on tehty tutkimuksia siitä, miten tekijän osalta prosessi etenee ja millaisia askelia tekijä tai tekijät ottavat edetessään tekojensa osalta ajatuksesta suunnitelmaan ja siitä edelleen toteutukseen. Työn tarkoituksena on kertoa siitä, että vakavaan henkeen ja terveyteen kohdistuvissa väkivallanteoissa tekijöillä on taipumus vuotaa iskusuunnitelmiaan. Tämä tarkoittaa sitä, että tekijät hyvin usein kertovat aikomuksistaan jollain tavalla ja tasolla ennen itse iskun toteutuksen tai suunnittelun aloitusta. Työssä käsitellään myös iskuihin liittyviä manifesteja ja niiden luomista sekä jakamista yhtenä vuotamisen muotona. Vuotokäyttäytyminen antaa myös mahdollisuuden puuttua tekijöiden toimintaan.

Tässä työssä tarkastellaan jonkin verran myös sitä, miten näihin vuotoihin voitaisiin puuttua jo hyvin aikaisessa vaiheessa, esimerkiksi ennalta estävässä mielessä siten, että

tekijät saataisiin ennen tekoon ryhtymistä luopumaan ajatuksestaan tarjoamalla oikea-aikaisia sosiaali- ja terveystalveluita potentiaaliselle tekijälle. Vuotaminen saattaa hyvin olla tällaisen ajatuksen tai suunnitelman osalta ainoita toimia tai tarttumapintoja, johon vuotajien osalta pystytään konkreettisesti tarttumaan.

Suurin osa henkilöistä, joiden voisi tulkita vuotavan väkivaltaisia ajatuksia ja väkivaltaisia suunnitelmia, ei koskaan etene teon toteutukseen asti. Vuotokäyttäytymistä tai sellaiseksi tulkittavaa kommunikaatiota on paljon, eikä niihin kaikkiin ole voitu kohdentaa yhteiskunnan toimenpiteitä. Siitä huolimatta syystä tai toisesta nämä henkilöt eivät lähde toteuttamaan kohdennetun väkivallan tekoja. Toisaalta ei voida poissulkea sitä, etteikö osaan tapauksista olisi voitu tarttua viranomaisten taholta oikea-aikaisesti jo hyvin varhaisessa vaiheessa ja täten ennaltaehkäistä tekoa. Tällaisen syy-seuraussuhteen näyttäminen on tosin hankalaa tai mahdotonta. Tässä työssä tarkastellaan ennemmin viranomaiskoneiston ja yhteiskunnan mahdollisuuksia keskeyttää tai estää teot silloin kun tekoja on jo alettu valmistella ja tekijä ottaa askelia toteutusta kohti. Vaikka vuotokäyttäytyminen ei olisi merkittävin indikaattori löytää iskujen tekijät, niin on hyvin tärkeää vastaanottaa ja kerätä tämänkaltaisista asioista matalalla kynnyksellä vihje- yms. tietoa, jotta voitaisiin edes harkita lisäselvityksien tekemistä.

Työhön liittyvä tiedonhaku aloitettiin verkosta hakusanoilla "vuotokäyttäytyminen", "leakage", "leakage behavior", "psychology of school shooters", "leakage and terrorism". Alun yleishakujen jälkeen suurin osa löydettyistä artikkeleista ja tutkimuskirjallisuudesta johdatti seuraavan lähteen äärelle. Tähän työhön on lähdeaineistoksi pyritty ottamaan tuoreimpia tutkimuksia ja aihepiiriin olikin lähdeaineistoa hyvin saatavilla.

Tässä työssä ei käytetä iskujen tekijöiden tai taustaorganisaatioiden osalta nimiä, perustuen tiedonhaussa ilmenneeseen "No Notoriety" -kampanjaan, jolla halutaan estää

tämäkaltaisen iskujen tekijöiltä se "maine" ja huomio, jota he usein etsivät ja joka näin ollen on osana tekojen motiivissa ja tavoitteissa (Lankford, & Madfis, 2018).

Vuotokäyttäytymisen syyt ja tavoite

Vuotamisen syyt ovat moninaisia, niitä voivat olla jännityksen tai huomion haku, pelottelu tai ideologian julistamisen tarve (Meloy & O'Toole, 2011). Toteutuneissa väkivallanteoissa vuoto on usein ensimmäinen askel ennen varsinaisten tekoon liittyvien valmisteluiden aloittamista. Tästä voisi päätellä, että tekijän kohdalla syntyy halu tehdä jotain tai jonkinlainen isku ja tämä ajatus teosta sekä keinojen miettiminen alkaakin jo ennen kuin tekijällä on edes tiedossa, mikä tosiasiallinen teko voisi olla (Shuurman ym., 2017, s. 1197).

Voisi tuntua ihmeelliseltä onnistuneen terrorismi-iskun tai joukkomurhan tekijän suunnittelijan näkökulmasta, että miksi he itse vuotavat tietoja tulevasta suunnitelmistaan. Tekijän logiikan mukaan on kuitenkin sinänsä johdonmukainen ajatus tai huoli, että mikäli hän tai joku muu ei kerro (eli vuoda) tietoja iskunsa poliittisista, sosiaalisista tai uskonnollisista syistä, voisi olla vaara, että teko nähtäisiin vain irrallisena, henkilökohtaisena tai hulluna tekona (Gill, 2015, s. 59).

Kohina ja todellisten iskun suunnittelijoiden suhde

Se, että vakavaan henkeen ja terveyteen kohdistuvissa väkivallanteoissa on hyvin usein asiasta jonkinlaista ennakkotietoa, ei tee niiden estämisestä helppoa. Tekijöiden itsensä vuotamat tiedot antavat yhteiskunnalle ja sen eri viranomaisille mahdollisuuden puuttua tekijään ja tekoon erilaisin keinoin. Vuotaminen mahdollistaa osaltaan iskujen

estämisen ja/tai keskeyttämisen, mutta samalla aiheuttaa myös viranomaisille paineita onnistua seulomaan relevantit vihjeet ja ulostulot kohinasta, sekä tosiasiallisten iskua suunnittelevien tekijöiden erottamista "vain" iskuilla uhkaavista henkilöistä. Kohinalla tarkoitetaan tässä työssä valtavaa tiedonmäärää, joka nyky-yhteiskunnassa on alati läsnä, ja mahdollisia "vuotamiseksi" tulkittavia vihjeitä ja tiedonmurusia, jotka eivät kuitenkaan tosiasiallisesti olisi koskaan johtamassa toteutettuihin tekoihin.

Vuotokäyttäytyminen ylipäätään ei suoraan tarkoita, että henkilö todellisuudessa suunnittelisi toteuttavansa kohdennetun väkivallan iskua. Tutkimusten mukaan esimerkiksi kouluampujien ja vain kouluampumisella uhkaajien vuotokäyttäytymisen määrässä on eroa. Suhdeluku uhkauksia esittävien (vuotajien) sekä iskujen toteuttajien välillä on todella suuri. Eräässä tutkimuksessa koulujoukkomurhiin liittyen todetaan, että kouluampujista 100 % vuotaa ja uhkaajista 82 % vuotaa. Eli 4/5 koulu-uhkaajista vuosi suunnitelmiaan myös, eivätkä uhkaukset päätyneet toteutettuun tekoon (Hoffman ym., 2011). Suomessa koulu-uhkauksia tehdään noin satakunta vuodessa (Oksanen, Kaltiala-Heino, Holkeri, & Lindberg, 2015) ja ne ovat vakiintuneet pysyväksi ilmiöksi vuoden 2007 jälkeen. Tosin toteutetut tai yrityksen asteelle jääneet teot herkästi nostavat uhkauksissa piikin, kuten vuonna 2024 Viertolan tapauksen jälkeen kävi, jolloin alkukevästä 2024 ylitettiin jo kahdensadan koulu-uhkauksen raja (Yle.fi, 17.2.2024).

Todennäköisyys että yhteiskunta ja sen eri viranomaiset löytävät tai tunnistaisivat tästä vuotokäyttäytymisen massasta relevantin, tekoa toteutukseen asti vievän koulu-uhkauksen toteuttajan yksinomaan vuotokäyttäytymisen perusteella, on laskennallisesti 2,4 promillea. Laskukaavana tässä on käytetty yllä olevaa tietoa 100:sta koulu-uhkauksesta vuodessa viimeisen 20 vuoden ajan. Tällä ajalla toteutuneita tekoja on neljä kappaletta (Jokela, Kauhajoki, Kuopio, Viertola). Lisäksi jos oletetaan, että vuotamista olisi aiemmin

viitattuun tutkimukseen liittyen 82% uhkaajista tuloksena viimeisen 20 vuoden aikana olisi 1640 vuotavaa koulu-uhkaajaa, sekä 4 vuotavaa kouluiskun toteuttajaa eli yhteensä vuotajien määrä olisi 1644. Tällöin laskennallinen todennäköisyys olisi $4/1644$ eli 0,0024. Tähän suhdelukuun perustuen äärimmäisen pieni osa vuotajista tosiasiallisesti toteuttaa tekonsa. Yllä oleva laskelma ei tosin huomioi muita joukkomurhia Suomessa samalla aikajaksolla eikä keskeytettyjä tai estettyjä kouluiskuja. Vaikka suhdeluvut ovat onneksi jossain määrin lohdulliset, on jokainen kouluampuminen, terroristi-isku ja massamurha liikaa.

Vuotokäyttäytymisen ilmeneminen yksistään ei siis yllä olevaan suhdelukuun viitaten ennakoi toteutukseen asti päätyvää tekoa. Eli myös muut tahot esittävät uhkauksia ja näin "vuotavat" suunnitelmiaan, mutta suurin osa näistä ei koskaan päädy toteutukseen asti. Eli ulkopuolisten tahojen puuttuminen vuotokäyttäytymisen perusteella ei ole ainoa syy mahdollisille tekijöille luopua toimistaan vaan he luopuvat polusta väkivaltaan muista syistä. Tästä huolimatta, koska tieteellinen tutkimus kuitenkin tukee sitä ymmärrystä, että kohdennetun väkivallan tekijät nimenomaan vuotavat suunnitelmiaan, on vuotokäyttäytyminen ilmiönä tärkeä tunnistaa ja paikan tullen siihen puuttua, erityisesti ennalta estävässä mielessä, vaikka vuotamisen ilmeneminen yksistään ei ennakoi varsinaista iskun toteutusta.

Tapausesimerkkejä

Käytännön esimerkkinä voitaisiin käyttää Yhdysvaltojen tunnettuja tapauksia kuten 9/11 WTC terroristi-iskua vuonna 2001, sekä Columbinen kouluampumista vuonna 1999,

joissa molemmissa tekijä(t) vuotivat ennen iskujen toteutusta (Strom, Hollywood, & Pope, 2017, s. 12).

Kotimaisena esimerkkinä on Vaasan tapaukseksi tässä työssä kutsuttu tapaus vuodelta 2024, jossa onnistuneesti estettiin vakava kohdennetun väkivallan teko oppilaitokseen tai tekijä luopui suunnitelmastaan. Pohjanmaan käräjäoikeuden ratkaisun R 24/654 mukaan kyseisessä Vaasan tapauksessa täysi-ikäinen nainen on todettu syylliseksi törkeään henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta. Asia on parhaillaan käsittelyssä hovioikeudessa, joka on antanut asiassa välituomion. Tässä vaiheessa hovioikeus on vasta määrännyt tekijän mielentilatutkimukseen, joka on edelleen kesken. Mielentilatutkimuksen tavoitteena on selvittää, oliko vastaaja eli tekijä rikoksentekohetkellä syyntakeinen, alentuneesti syyntakeinen vai syyntakeeton. Syyntakeettomuus voi johtaa tahdonvastaiseen hoitoon vankilan sijasta.

Tämän lopputyön osalta käytetään tätä Vaasan tapausta ja sen eri vaiheita esimerkinomaisesti kuvaamaan sitä, miten vuotaminen tekijän omalta osalta tai muiden henkilöiden toimesta voisi ilmentyä eri vaiheissa tekoa ja sen suunnittelua. Varsinaisen vuotamisen osalta suurin osa on siis spekulatiota, vaikka tapahtumat perustuvat julkiseen tuomioon asiassa.

Suunnittelu

Lähes poikkeuksetta vakavan kohdennetun väkivallan tekijät suunnittelevat tekoaan, joskus jopa kuukausia tai vuosia. Tämän työn esimerkkitapauksessa, eli Vaasan tapauksessa, tekijä on käräjäoikeuden tuomion mukaan itse kertonut, että vaikuttimena on ollut häneen lapsuudessa kohdistunut pitkään jatkunut koulukiusaaminen sekä lapsuuden vaikeat kokemukset. Tekijän mukaan vaikutusta koulusurman valmistelulle on ollut pettymys

yhteiskuntaan ja ihmisiin. Ihmisten itsekkyyys ja pinnallisuus sekä yhteiskunnalliset ongelmat, kuten ilmastonmuutos ja ihmisten riippuvuus puhelimistaan ja sosiaalisesta mediasta (R 24/654, s. 9-10). Tästä voidaan päätellä, että ajatus teosta on alkanut jo kauan ennen iskun varsinaisen suunnittelun aloitusta. Varsinainen suunnitelma ja toteutuksen jäsentyminen on kestänyt tässä tapauksessa pitkään eli vuosia ennen itse suunniteltua iskupäivää.

Tässä kontekstissa tekijä saattaisi keskustella ajatuksistaan, joko yleisesti esimerkiksi verkon välityksellä, josta voisi nousta vihjeitä viranomaisille, tai pienemmässä piirissä luottamuksellisesti, jolloin nämä henkilöt voisivat pyrkiä ohjaamaan tekijää avun piiriin tai antaa vihjeen viranomaisille, jotta henkilölle saataisiin tukitoimia ennen väkivaltaisen iskun suunnittelun varsinaista aloittamista tai toteutukseen siirtymistä.

Tekovälineen valinta

Tässä Vaasan tapauksessa tekijä oli valinnut tekovälineeksi mm. ampuma-aseita ja hankkinut toteutukseen soveltuvaa välineistöä ja koulutusta/harjoitusta niiden käyttämiseen. Välineistöä ja kokemusta niiden käytöstä on hankittu useamman vuoden ajan, ja tekijä oli kouluttautunut niiden käyttämiseen niin varusmiespalveluksessa kuin ampuma-ase harrastuspiireissä. Tekijä on itsekin kertonut ampumaharrastuksen tarkoituksena olleen laillisen ampuma-aseen hankkimisen koulusurmaa varten, vaikka se ei ollut hänen mukaansa ainoa syy.

Tässä kohtaa voisi olla, että tekijä itse vuotaa tai joku muu taho, esimerkiksi saman lajin harrastuspiireistä kiinnittäisi huomiota tekijään ja hänen toimintaansa ja antaisi hänestä viranomaisille vihjeen. Välineistön saatavuus vaikuttaa kuitenkin siihen, millaiseen tekovälineeseen tai tapaan tekijä päätyy. Osaan välineistöä ei liity pitkäkestoisia ja/tai hankalia hankkimisprosesseja.

Toisenlaisena esimerkkinä Turussa vuonna 2017 islamistisen terrori-iskun tehnyt mieshenkilö toteutti tekonsa kahdella keittiöveitsellä, onnistuen näinkin yksinkertaisella välineellä ja toteutustavalla murhaamaan kaksi henkilöä sekä vahingoittamaan kahdeksaa muuta. Tällaisen välineistön hankkimista ei voida estää, sillä tämänkaltaisilla välineillä on täysin normaali käyttötarkoitus, eivätkä ne ole luvanvaraisia kuten esimerkiksi ampuma-aseet. Vahingon määrä on kuitenkin mm. ampuma-aseilla herkästi moninkertainen verrattuna veitsien kaltaisiin esineisiin, joiden käyttö vaatii lähitaisteluetäisyyttä uhreihin.

Tekojen kohteet ja kohdevalinta

Kohteet teoilla saattavat vaihdella, mutta niissä korostuu enemmän niin sanottujen pehmeiden kohteiden valinta kuin esimerkiksi viranomaiset (Shuurman ym., 2017, s. 1191-1192). Eli teon kohteena olevalta yleisöltä tai ihmisiltä ei ole tekijän näkökulmasta odotettavissa vastarintaa, ei ainakaan voimakasta tai vaikuttavaa sellaista, joten teon onnistumisprosentit ovat tässä suhteessa tekijän puolella.

Vaasan tapauksessa tekijä oli valinnut teon toteutuspaikaksi yhden oppilaitoksen, eli tässäkin teon kohteena olevat peruskoulu, koululaiset ja henkilökunta edustavat tällaista "pehmeää kohdetta". Tekijä oli myös ajoittanut iskuhankkeensa sellaiseen ajankohtaan, että mahdollisimman paljon koululaisia olisi paikalla ja näin ollen uhreja syntyisi mahdollisimman paljon (R 24/654, s. 12).

Vuotaminen / manifestointi

Tässä Vaasan tapauksessa tekijä oli julkaissut aiottuna tekopäivänä manifestin, jossa hän oli vuotanut tekoaikeistaan ja manifestin vuotaminen oli osa vuosia kestänyttä

iskusuunnittelua. Tekijä on laatinut kirjoitelman maailmankuvastaan ja selventänyt tällä motiiviaan. Tekijä on käräjäoikeuden tuomion mukaan perehtynyt koulusurmiin hyvin perusteellisesti, sillä hän on ottanut vaikutteita aiemmista tapauksista muun muassa valokuvien, vaatetuksen sekä kirjallisuuden osalta. Tekijä on myös tehnyt videoita, joissa hän kertoo maailmankuvastaan, suunnitellusta teostaan ja sen motiivista sekä videoita, joissa hän ampuu ja esittelee asetta ja jakanut näitä eri verkkoalustoja hyödyntäen ja täten pyrkinyt varmistamaan laatimansa materiaalin levityksen (R24/654, s. 12).

Käräjäoikeuden tuomion mukaan tekijällä on ollut koulusurmaan liittyviä ajatuksia pitkään ja tämä on nähnyt paljon vaivaa aiheeseen perehtymiseen sekä motiivinsa luomiseen. Manifesti oli myös laadittu huolellisesti ja muistutti akateemista tutkielmaa. Manifestin laatimisen katsottiin vieneen huomattavasti aikaa, vaatineen suunnitelmallisuutta ja motivaatiota sekä omistautumista asialle (R24/654, s. 12).

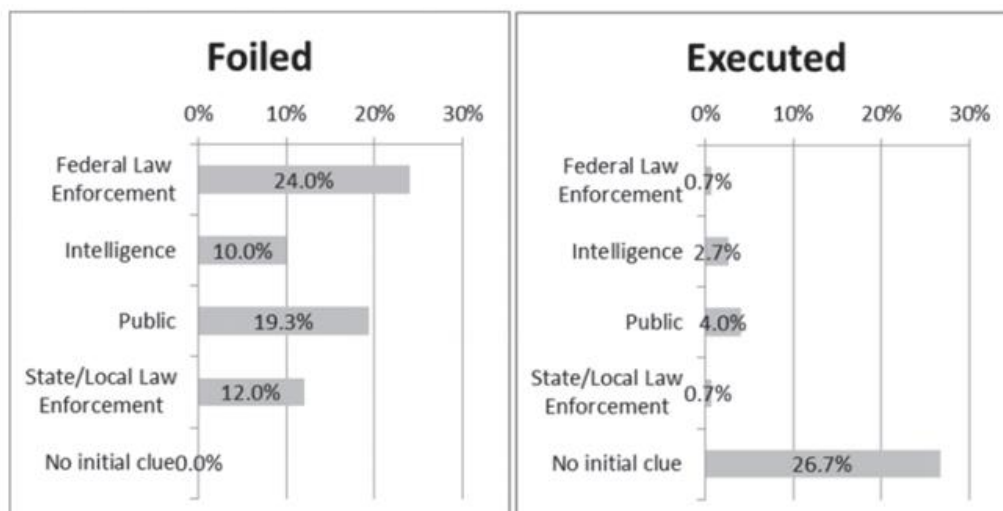
Vuotaminen tässä tapauksessa manifestin julkaisun osalta tapahtui hyvin lähellä itse toteutusta. Julkaisutavat ja -aika huomioiden tekijä on pyrkinyt varmistamaan sen, ettei hänen suunnitelmansa paljastu etukäteen (R24/654, s. 12). Tässä kohtaa vuotamisen osalta painopiste viranomaisilla on ennemmin teon keskeyttämisessä kuin varsinaisesti paljastamisessa ja estämisessä.

Vuotokäyttäytymisen vaikutus tekojen estämiseen

Yksi tekijä kohdennetun vakavan väkivallan tekojen tai -iskujen estämisen onnistumisen kannalta on yhteiskunnan eri toimijoiden viranomaisille tuottama tieto vuotokäyttäytymisen paljastamasta tietosisällöstä ja mahdollisesta uhasta. Tämä pätee riippumatta muodon sisällöstä - oli kyse sitten yleisövihjeestä, viranomaisten omista

havainnoista tai eri tiedonhankintamenetelmillä saaduista tiedoista. Hiljaisina signaaleina tai tällaisen herätteen antona voidaan pitää kansalaisten viranomaisille saattamia huomioita yksittäisen henkilön tai henkilöiden epäilyttäviltä vaikuttavista ostoksista tai käytöksestä. Toteutuneiden ja estettyjen terrori-iskujen Yhdysvalloissa on esitetty seuraavaa prosentuaalista jakautumista alkuperäisten vihjeiden ilmentymisen välillä (Strom, Hollywood, & Pope, 2017, s. 9):

Figure 4. Sources of Clues for Foiled and Executed Plots

Tämän yllä olevaan kuvaan liittyvän tutkimuksen mukaan on ilmeistä, että estetyistä iskuista lähes 20 prosenttia, eli jopa 1/5 osa alkuperäisistä vihjeistä on tullut nimenomaan yleisöltä, vaikka määrällisesti yhteenlaskettuna eniten alkuperäisiä vihjeitä onkin saatu viranomaistahoilta.

Teoriassa tekijöiden taipumus vuotaa iskuistaan ja iskusuunnitelmistaan antaa mahdollisuuden oikea-aikaisiin ja -suhtaisiin toimiin liittyen kohdennetun vakavan väkivallan tekijöihin. Tästä huolimatta, kuten tässä työssä on käyty läpi, pelkästään vuotokäyttäytymiseen perustuvan varsinaisen iskun tekijän kartoittaminen on kuin etsisi neulaa heinäsuovasta. Tästä epäkiitollisesta suhdeluvusta huolimatta tulee

vuotokäyttäytymiseksi tulkittavien vihjeiden ja yhteiskunnan eri osallisten viranomaisten tietoisuuteen nostettuihin signaaleihin kiinnittää huomiota, jotta voitaisiin pyrkiä riittävällä tasolla seulomaan saapuneita vihjeitä ja tunnistamaan sekä nostamaan vuotokäyttäytymistä harrastavista henkilöistä tarkempaan tarkasteluun ne henkilöt, joiden osalta toimenpiteisiin tulisi ryhtyä. Mikäli tekijä on tässä työssä kuvatun kaltaisen manifestoinnin julkaissut ja ryhtynyt toteuttamaan tekoaan, ei tekoa välttämättä ehditä lainkaan estämään, vaan lähinnä pahimmassa tapauksessa keskeyttämään jo toteutuksessa olevia iskuja tai vain jälkiselvittämään jo tapahtuneita tekoja.

Vaikka vuotaminen ei yksistään riitä olemaan pätevä indikaattori vakavan kohdennetun väkivallan iskusta, niin vuotamiseen liittyviä havaintoja on hyödyllistä laajalta yleisöltä kerätä ja ottaa vastaan. Ainoana markkerina ja indikaattorina vuotokäyttäytyminen ei ole hyvä, mutta se voi olla ja onkin usein se ainoa tiedonjyvä, mistä päästään liikkeelle. Siinä missä muut varoitusmerkit ovat pitkälti tekijän mielensisäisiä prosesseja, niin vuotokäyttäytyminen on selkeästi ulospäin suuntautuva ja joko tahallisesti tai tahattomasti niin sanotusti jälkiä jättävä, kuten somepostaus tms. Tällöin vuotokäyttäytyminen ja sen tunnistaminen on yksi harvoista mahdollisista tartuntapinnoista tekijän tunnistamiseksi sekä tavoittamiseksi.

Tietomäärä ja sen vaikutus vuotokäyttäytymisen tunnistamiseen

Vuotokäyttäytymisen ja siihen suuntautuvan valvonnan operationalisoiminen käytännön työkaluksi yksinään on hyvin haastavaa myös yhteiskunnan sisältämän tiedon määrän vuoksi. Ylipäättään jos julkista tilaa esimerkiksi verkossa haravoisi keskittyen

yksistään vuotokäyttäytymisen määritelmään sopiviin ulostuloihin ja kommentteihin, niin verkon eri somepalstojen julkaisut olisivat pullollaan vuodoksi tulkittavaa sisältöä.

Sillä, jos pohditaan tiedon määrää, joka nykypäivän yhteiskunnassa kansainvälisesti esimerkiksi verkossa on joka minuutti olemassa ja "uutta", on datan massa valtava. Yksi tapa visualisoida tätä jokaisen minuutin valtavaa datamassaa on kuvalla, jossa avataan, että joka minuutti verkossa tuotetaan/on mm. 241,2 miljoonaa lähetettyä sähköpostia, 18,8 miljoonaa lähetettyä tekstiviestiä, 2,4 miljoonaa google-hakua, 6,94 miljoonaa lähetettyä emojiä, yms. kommunikointiin ja viestintään liittyvää verkkotoimintaa (Data Never Sleeps 12.0 | Domo, 2023). Tällaisen datan määrässä ei ole oikein mahdollista edes tehdä tyhjentävää listaa, joten on selvää, että yhdelläkään viranomaisella, valtiolla tai yhtiöllä ei voi olla resursseja koko datamäärän seulomiseen joka minuutti, 24/7, puhumattakaan toimenpiteiden kohdistamiseen oikeasuhtaisesti ja -aikaisesti jokaiseen mahdolliseen "vakavan väkivallanteon vihjeeseen/vuotoon". Edelleen muistaen sen, että vuotaminen yksinään ei ole hyvä tai relevantin markkeri iskujen toteutumisen ennustamisessa.

Lopuksi

Yhteiskunnalle ja viranomaisille tieto siitä, että erityisesti yksittäisillä toimijoilla esiintyy paljon vuotokäyttäytymistä eri muodoissaan, on tärkeä tieto. Lisäksi tärkeää on ymmärtää, että vuoto suunnitelmista tapahtuu usein jo ennen kuin iskun varsinainen valmisteluvaihe alkaa, jättäen interventiolle ja erilaisille mahdollisille tukitoimille tilaa, ennen kuin tilanne eskaloituu. Luottamukselliset suhteet ja toimivien palaute- sekä vihjekanavien luominen eri yleisöjen ja yhteisöjen sekä viranomaisten kesken olisi vuotokäyttäytymisen suuren esiintymistiheyden vuoksi ensiarvoisen tärkeää. Mikäli

väkivaltaisten tekojen suunnittelujen julkiset tai vähemmän julkiset ulostulot jäävät saapumatta vastuuviranomaisten tietoon, on huomattavasti hankalampaa estää tällaisten tekojen toteutumista.

Riippumatta siitä, johtaako vuotokäyttäytyminen tekoon tai (kuten on todettu useammin tässä työssä) ei, vuotokäyttäytyminen itsessään on kuitenkin huolestuttava "oire" ja henkilön ulospäin suuntautunut huomionhaku tai ulostulo asiassa. Yksittäisen henkilön kertomus anonyymisti verkossa tai kaverilleen siitä, kuinka "kaikki tulevat tuntemaan nahoissaan hänen vihansa" tms., tulisi tulla kuulluksi, jos ja kun se herättää huolta. Tällöin on mahdollisuus puuttua tilanteeseen ja sen kehittymiseen tarjoamalla sellaista palvelua ja interventiota, josta kyseinen henkilö hyötyisi.

Uhka-arviot ovat parhaimmillaan moniammatillisen yhteistyön avulla saavutettuja johtopäätöksiä ja arvioita siitä, kuinka paljon ja minkälaista tukea ja interventiota henkilö tarvitsee herättämänsä huolen johdosta (Turunen, 2019). Uhka-arviossa uhkaa tulee arvioida monipuolisesti. Uhka-arviossa ja vuotamisen aiheuttamissa toimenpiteissä keskiössä on teon todennäköisyyden selvittämisen sijasta huolta-aiheuttavan henkilön ja hänen käyttökseen perustuva huolen määrän arviointi. Tällöin toivon mukaan voitaisiin suunnitella riittäviä toimenpiteitä, interventioita ja tukea sekä ohjata tällaisia henkilöitä oikeanlaisten palveluiden piiriin, jolloin huolta saadaan vähennettyä (Turunen, 2019). Eli yhteiskunnan tulisi pystyä tunnistamaan huolta aiheuttava henkilö tai hänen toimintansa, jonka jälkeen vielä tukemaan ja auttamaan oireilevia ihmisiä, riippumatta siitä, ovatko nämä henkilöt tosiasiallisesti aikeissa toteuttaa jotain vakavaa kohdennetun väkivallan tekoa vai ei.

Lähteet

Domo. (2023). *Data never sleeps*. <https://www.domo.com/learn/infographic/data-never-sleeps-12>

Gill, P. (2015). *Lone-actor terrorists: A behavioural analysis*. Routledge.

Koskelainen, M. (2019). *Kohdennetun väkivallan uhka-arvio poliisissa*.

Kupper, J. (2022). *Preventing attacks using targeted violence manifestos*. Law Enforcement Bulletin.

Kupper, J., & Meloy, J. R. (2021). TRAP-18 indicators validated through the forensic linguistic analysis of targeted violence manifestos. *Journal of Threat Assessment and Management*, 8(4), 179.

Lankford, A., & Madfis, E. (2018). Don't name them, don't show them, but report everything else: A pragmatic proposal for denying mass killers the attention they seek and deterring future offenders. *American Behavioral Scientist*, 62(2), 260–279.

Meloy, J. R., & O'Toole, M. E. (2011). The concept of leakage in threat assessment. *Behavioral Sciences & the Law*.

Meloy, J. R., Hoffman, J., Guldemann, A., & James, D. (2012). The role of warning behaviors in threat assessment: An exploration and suggested typology. *Behavioral Sciences & the Law*.

Meloy, J. R., & Gill, P. (2016). The lone-actor terrorist and the TRAP-18. *Journal of Threat Assessment and Management*, 3(1). https://drreidmeloy.com/wp-content/uploads/2016/06/2016_TheLoneActorTerrorist.pdf

Pohjanmaan käräjäoikeuden 19.6.2024 tuomio 24/125447 asianumero R 24/681, Törkeään henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu

Schuurman, B., Bakker, E., Gill, P., & Bouhana, N. (2018). Lone actor terrorist attack planning and preparation: A data-driven analysis. *Journal of Forensic Sciences*, 63(4). <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1556-4029.13676>

Strom, K. J., Hollywood, J. S., & Pope, M. W. (2017). *Terrorist plots against the United States: What we have really faced, and how we might best defend against it*. RAND Corporation.

Turunen, J. (2019). Väkivallan ennalta torjunta perustuu uhka-arviointiin. *Haaste*.

Williams, T. J. V., Tzhani, C., & Ioannou, M. (2023). Foreshadowing terror: Exploring the time of online manifestos prior to lone wolf attacks. *Studies in Conflict & Terrorism*. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1057610X.2023.2205973>

Yle. (2024, February 17). *USU: Kouluihin kohdistui viime vuonna selvästi aiempaa enemmän uhkauksia*. <https://yle.fi/a/74-20075538>